

Vodič za digitalna prava i bezbjednost mladih

Praktični vodič za škole, omladinske centre i mlade

**Sigurno, pametno i odgovorno
u digitalnom prostoru**

Internet, mladi i digitalna bezbjednost

Internet je prostor komunikacije, učenja i zabave, ali i prostor u kojem je važno znati svoja prava i kako se zaštititi.

MOGUĆNOSTI INTERNETA

Komunikacija
Povezujemo se i dijelimo ideje.

Učenje
Pristup znanju gdje god da smo.

Kreativnost
Stvaramo, istražujemo i izražavamo se.

Informacije
Brzo pronalazimo korisne informacije.

Prijateljstvo
Gradimo prijateljstva i podršku.

RIZICI NA INTERNETU

Dezinformacije
Nisu sve informacije istinite. Provjeri izvore.

Onlajn nasilje
Uvredljive poruke mogu povrijediti. Nisi sam/a.

Prevare
Lažne ponude i poruke mogu biti zamke.

Rizici po privatnost
Dijeljenjem podataka možeš izgubiti kontrolu.

Štetan sadržaj
Neki sadržaji mogu biti uznemirujući ili štetni.

1

DIGITALNA PRAVA

Imamo pravo na privatnost, dostojanstvo i zaštitu, kao i pravo na slobodu izražavanja.

2

BEZBJEDNO PONAŠANJE

Pametne navike čuvaju tebe i druge. Razmisli prije nego što klikneš, podijeliš ili objaviš.

3

ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA

Tvoji podaci su vrijedni. Dijeli samo ono što je neophodno i sa pouzdanim osobama.

4

REAGOVANJE U RIZIČNIM SITUACIJAMA

Ako te nešto uznemiri ili ti bude sumnjivo – reaguj. Obrati se osobi od povjerenja i prijavi.

Ovaj vodič pomaže mladima da razumiju digitalna prava, bezbjedno ponašanje na internetu, zaštitu ličnih podataka i načine reagovanja u rizičnim situacijama.

Digitalna bezbjednost počinje znanjem.

ŠTA SU DIGITALNA PRAVA?

Digitalna prava su prava koja imaš dok koristiš internet, društvene mreže, aplikacije i druge digitalne platforme.

1

PRAVO NA PRIVATNOST

Imaš pravo da tvoj privatni život, poruke i fotografije ne budu dijeljeni bez tvoje dozvole.

2

ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA

Tvoji podaci kao što su ime, adresa, broj telefona i lozinke moraju biti zaštićeni od zloupotrebe.

3

SLOBODA IZRAŽAVANJA

Imaš pravo da izraziš svoje mišljenje online, ali uz odgovornost i poštovanje drugih.

4

SIGURNOST U DIGITALNOM PROSTORU

Imaš pravo da koristiš internet bez prijetnji, uznemiravanja, nasilja i prevara.

VAŽNO: Tvoja prava online su jednako važna kao i u stvarnom životu.

Poznavanje digitalnih prava pomaže ti da zaštićiš sebe i poštuješ druge u digitalnom svijetu.

PRIVATNOST I LIČNI PODACI

Tvoji podaci su vrijedni. Zaštiti ih pametnim navikama na internetu.

SAVJETI

1

**Ne dijeli
lične podatke**

Ne šalji adresu, broj telefona, lozinke ni druge osjetljive podatke nepoznatim osobama.

2

**Provjeri ko vidi
tvoje objave**

Podesi privatnost profila i provjeri ko može da vidi tvoje fotografije, storije i objave.

3

**Isključi javnu
lokaciju**

Ne otkrivaj gdje se nalaziš u realnom vremenu i isključi lokaciju kada nije potrebna.

Lični podaci
mogu biti:

Ime i prezime

Adresa

Broj telefona

Fotografije

Lokacija

Mnogi mladi nesvjesno dijele ove podatke.

**Čuvajući lične podatke,
čuvaš svoju privatnost i sigurnost.**

DIGITALNA BEZBJEDNOST – OSNOVE

Zaštiti svoje podatke, naloge i uređaje pametnim navikama na internetu.

ŠTITIŠ

Tvoje podatke

Ime, lozinke, poruke i druge važne informacije.

Tvoje naloge

Profile, e-mail i aplikacije koje koristiš svakog dana.

Tvoje uređaje

Telefon, tablet i računar od neovlašćenog pristupa.

NAJČEŠĆI RIZICI

1 Hakovanje naloga

Neko preuzima tvoj profil ili lozinku.

2 Krađa identiteta

Neko koristi tvoje ime ili fotografije.

3 Prevare

Lažne poruke i ponude pokušavaju da te prevare.

OSNOVNA PRAVILA

1 Ne klikći sumnjive linkove

Provjeri pošiljaoca i adresu linka prije klika.

2 Ne otvaraj nepoznate poruke

Posebno ako traže podatke, lozinku ili hitnu reakciju.

3 Koristi sigurnu Wi-Fi mrežu

Izbjegavaj unos lozinke preko javnih i nepoznatih mreža.

Digitalna bezbjednost počinje oprezom.

Zastani, provjeri i tek onda klikni.

LOZINKE I ZAŠTITA NALOGA

Lozinka je prva linija odbrane tvog digitalnog naloga.

ZAŠTITIŠ

Tvoje naloge

Društvene mreže, e-mail i aplikacije koje koristiš svaki dan.

Tvoje podatke

Poruke, fotografije, lozinke i druge važne informacije.

Tvoj identitet

Sprečavaš da se neko lažno predstavi kao ti.

LOŠE I DOBRE LOZINKE

LOŠE LOZINKE

- 123456
- ime + godina
- datum rođenja

Lako se pogađaju i nijesu sigurne.

DOBRA LOZINKA

- kombinacija slova, brojeva i simbola
- najmanje 8–12 karaktera
- ne koristi istu lozinku svuda

Jača lozinka bolje štiti tvoj nalog.

DODATNA ZAŠTITA

Dvofaktorska autentifikacija (2FA)

Pored lozinke traži i dodatnu potvrdu — na primjer kod sa telefona ili iz aplikacije.

OSNOVNA PRAVILA

1 Ne dijeli lozinku

Lozinka treba da bude samo tvoja.

2 Koristi različite lozinke

Važni nalozi treba da imaju različite lozinke.

3 Uključi 2FA

Dodatni korak znači veću sigurnost.

Jaka lozinka + 2FA = bolja zaštita naloga.

Pametna zaštita počinje dobrom lozinkom.

DRUŠTVENE MREŽE – RIZICI

Koristi društvene mreže pametno i zaštiti svoje podatke, vrijeme i privatnost.

NAJČEŠĆI PROBLEMI

Previše informacija

Fotografije, lokacija i lični podaci mogu otkriti više nego što misliš.

Nepoznate osobe

Iza profila ne mora biti osoba za koju se predstavlja.

Pritisak i zavisnost

Lajkovi, poređenje i stalna prisutnost online mogu stvarati pritisak.

PRAVILA

Profil neka bude privatn

Podesi privatnost i kontroliši ko vidi tvoje objave.

Prihvataj samo poznate osobe

Ne prihvataj zahtjeve od profila koje ne poznaješ.

Razmisli prije objave

Prije objave pitaj se: da li želim da ovo svi vide?

Nije sve što vidiš na društvenim mrežama stvarni život.

Pametno korišćenje društvenih mreža znači više sigurnosti i manje rizika.

+ DIGITALNO NASILJE

Vrijeđanje, prijetnje i objave bez dozvole
nису šala – to je nasilje u digitalnom prostoru.

! NAJČEŠĆI OBLICI

Vrijeđanje

Uvredljive poruke i komentari mogu povrijediti i poniziti.

Prijetnje

Poruke koje zastrašuju i stvaraju osjećaj straha.

Širenje laži

Širenje neistina može narušiti nečiji ugled.

Objava bez dozvole

Fotografije i poruke ne smiju se dijeliti bez pristanka.

VAŽNO: To nije 'normalno ponašanje' – to je nasilje.

! KAKO REAGOVATI

Ne odgovaraj agresivno

Ne ulazi u raspravu koja može pogoršati situaciju.

Sačuvaj dokaze

Sačuvaj poruke, komentare, datum i profil kao dokaz.

Blokiraj osobu

Prekini kontakt sa osobom koja te uznemirava.

Prijavi sadržaj

Prijavi profil, objavu ili poruku i obrati se osobi od povjerenja.

Nasilje na internetu nije tvoja krivica. Reaguj, sačuvaj dokaze i potraži pomoć.

LAŽNE VIJESTI I DEZINFORMACIJE

Nije svaka informacija na internetu tačna.
Provjeri prije nego što povjeruješ i podijeliš.

KAKO IH PREPOZNATI

Senzacionalni naslovi

Šokantni i dramatični naslovi često služe samo da privuku klikove.

Nepoznati izvori

Ako ne znaš ko je objavio vijest, budi oprezan i provjeri izvor.

Nema dokaza

Ozbiljne tvrdnje moraju imati činjenice, izvore i dokaze.

VAŽNO: Ne vjeruj odmah svemu što vidiš na internetu.

PROVJERA

Provjeri više izvora

Pogledaj da li su istu informaciju objavili i drugi pouzdani mediji.

Koristi pouzdane portale

Biraj medije i izvore koji navode autore, datum i dokaze.

Ne dijeli odmah

Zastani, razmisli i provjeri prije nego što podijeliš objavu.

Pametnan korisnik ne širi lažne vijesti.
Provjeri izvor, sadržaj i dokaze prije dijeljenja.

KAKO SE ZAŠTITITI – PRAKTIČNI SAVJETI

Male pametne navike mogu napraviti veliku razliku za tvoju sigurnost na internetu.

PRAKTIČNI SAVJETI

1

Koristi jake lozinke

Neka lozinka bude duga, jedinstvena i sastavljena od slova, brojeva i simbola.

2

Uključi 2FA

Dodatni kod ili potvrda na telefonu daje nalogu još jedan sloj zaštite.

3

Ne dijeli lične podatke

Adresu, broj telefona, lozinke i lokaciju dijeli samo kada je neophodno i bezbjedno.

4

Provjeravaj informacije

Prije nego što povjeruješ ili podijeliš vijest, provjeri izvor, datum i dokaze.

5

Prijavljuj nasilje

Ako te neko vrijeđa, prijeti ili uznemirava, sačuvaj dokaze i prijavi problem.

6

Razmišljaj prije objave

Zapitaj se da li je objava tačna, bezbjedna, pristojna i potrebna.

VAŽNO: Internet pamti – zato razmisli prije nego što klikneš, objaviš ili podijeliš.

Pametne navike znače više sigurnosti na internetu.

Zaštiti sebe, svoje podatke i druge korisnike.

GDJE POTRAŽITI POMOĆ

Ako imaš problem na internetu, nijesi sam/a.
Obrati se osobama i službama koje ti mogu pomoći.

KOME SE OBRATITI

1

Roditelji

Razgovaraj sa roditeljima ili starateljima i pokaži im šta se dogodilo.

2

Nastavnici i škola

Obrati se nastavniku, razrednom starješini, pedagogu ili psihologu.

3

Policija

Kod ozbiljnih prijetnji, ucjena ili krađe identiteta, potraži zaštitu.

4

Platforma

Prijavi profil, objavu ili poruku na Instagramu, TikToku, Facebooku ili drugoj mreži.

5

CIRT državne uprave

Zadužen je za odgovor na računarsko-bezbjednosne incidente u sajber prostoru.

6

Sačuvaj dokaze

Sačuvaj poruke, komentare, linkove i screenshotove prije prijave.

VAŽNO: Nijesi sam/a.
Traženje pomoći je hrabar i odgovoran korak.

Nijesi sam/a — pomoć postoji.

Reaguj na vrijeme, sačuvaj dokaze i obrati se osobi ili službi od povjerenja.

PREPORUKE ZA MLADE

Pametne digitalne navike pomažu ti da internet koristiš sigurnije, odgovornije i korisnije.

PREPORUKE

1

Koristi internet pametno

Razmisli prije nego što klikneš, objaviš ili odgovoriš.

2

Informiši se iz pouzdanih izvora

Provjeravaj vijesti, izvore i dokaze prije nego što povjeruješ.

3

Štiti svoju privatnost

Čuvaj lične podatke i kontroliši ko vidi tvoje objave.

4

Pomozi drugima ako su ugroženi

Pruži podršku i ohrabri ih da potraže pomoć.

5

Uči o digitalnoj bezbjednosti

Znanje o rizicima i zaštiti pomaže ti da budeš sigurniji/a online.

VAŽNO: Pametne odluke na internetu štite tebe i druge.

Siguran internet počinje znanjem, pažnjom i odgovornošću.

Budi dobar primjer sebi i drugima u digitalnom prostoru.

12. ZAKLJUČAK

Internet je moćan alat – ali samo ako ga koristiš odgovorno.

ZAŠTO JE VAŽNO

ŠTITI TEBE

Znanje o digitalnim pravima i bezbjednosti čuva tvoje podatke, privatnost, naloge i sigurnost.

ŠTITI DRUGE

Odgovorno ponašanje online znači poštovanje drugih, podršku onima koji su ugroženi i manje štetnog sadržaja.

ČINI INTERNET BOLJIM MJESTOM

Pametne odluke, provjera informacija i prijavljivanje problema doprinose sigurnijem digitalnom prostoru za sve.

VAŽNO: Digitalna bezbjednost počinje znanjem i odgovornim ponašanjem.

**Znanje štiti tebe, štiti druge
i čini internet boljim mjestom.**

Koristi internet pametno, sigurno i odgovorno.

VODIČ ZA DIGITALNA PRAVA I BEZBJEDNOST

Praktični vodič za mlade

O VODIČU

Ovaj vodič je kreiran u okviru projekta „Klik za sigurnost mladih na sjeveru“, koji je financiran kroz program „Zaštita prava i promocija digitalnog građanstva: crnogorski digitalni štit (MDS)“.

Program sprovodi **Centar za građansko obrazovanje (CGO)**, u partnerstvu sa **SHARE fondacijom** i u saradnji sa **Agencijom za audiovizuelne medijske usluge**, uz finansijsku podršku **Evropske unije** i kofinansiranje **Ministarstva regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama**.

Vodič je namijenjen mladima, školama, omladinskim centrima i svima koji rade sa mladima, sa ciljem da doprinese boljem razumijevanju digitalnih prava, bezbjednog ponašanja na internetu, zaštite ličnih podataka i pravilnog reagovanja u rizičnim situacijama u digitalnom prostoru.

Napomena:

Stavovi, informacije i preporuke objavljene u ovom vodiču isključiva su odgovornost autora/izdavača i ne predstavljaju nužno stavove Evropske unije, Centra za građansko obrazovanje, SHARE fondacije, Agencije za audiovizuelne medijske usluge, Ministarstva regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama, niti drugih partnera uključenih u sprovođenje programa.

SADRŽAJ

1. Uvod
2. Šta su digitalna prava
3. Privatnost i lični podaci
4. Digitalna bezbjednost (osnove)
5. Lozinke i zaštita naloga
6. Društvene mreže – rizici i pravila
7. Digitalno nasilje i kako reagovati
8. Lažne vijesti i dezinformacije
9. Kako se zaštititi – praktični savjeti
10. Gdje potražiti pomoć
11. Preporuke za mlade
12. Zaključak

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko
obrazovanje | Centre
for Civic
Education

SHARE
FOUNDATION

Ministarstvo regionalno-investicionog
razvoja i saradnje sa nevladinim
organizacijama

AGENCIJA ZA
AUDIOVIZUELNE
MEDIJNE USLUGE